

Відгук

офіційного опонента на дисертацію Сухорольської Ірини Юріївни «Громадська дипломатія як чинник демократизації політичної системи України», подану на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси.

Процеси суспільно-політичних перетворень на пострадянському просторі ось уже 25 років перебувають у фокусі дослідницької уваги представників політичної науки. Побудова цілісної логіки трансформації політичних систем, визначення її детермінуючих основ, рушійних сил та перспективних напрямів розгортання, – усе це становить невід’ємну складову наукового пошуку «формули» успішної демократизації поставторитарних політичних режимів. Важливим аспектом такого роду досліджень є виявлення та детальний аналіз внутрішніх і зовнішніх чинників демократизації, а також способів їхньої ефективної взаємодії. У цьому контексті необхідно наголосити, що у сучасному глобалізованому світі саме громадська дипломатія формує широкий спектр можливостей для результативного поєднання зусиль зовнішніх та внутрішніх суб’єктів демократизації.

Беззаперечним є той факт, що сьогодні на тлі військово-політичного протистояння з Росією демократична перспектива України як ніколи значною мірою залежить від рівня її підтримки з боку розвинутих демократій. Водночас треба чітко усвідомлювати, що така підтримка буде надаватись лише за умови здійснення усіх задекларованих кроків у напрямі реального демократичного реформування політичної системи України та утвердження громадянської політичної культури (за визначенням Г. Алмонда та С. Верби) в українському суспільстві. Усе це визначає необхідність розвитку вітчизняної громадської дипломатії як засобу формування демократичного іміджу України у світі та протистояння деструктивному впливу антиукраїнської пропаганди. Відтак вважаємо, що дисертаційна робота І.Ю.Сухорольської, яка присвячена комплексному дослідженню громадської дипломатії як чиннику демократизації політичної системи України, є надзвичайно важливою та актуальною.

Актуальність роботи конкретизується у двох аспектах: теоретичному та політико-практичному. У першому випадку йдеться про вироблення чіткої та науково адекватної методологічної стратегії дослідження ролі громадської дипломатії у демократизаційних процесах в Україні. У другому – про сформульовані дисертанткою пропозиції щодо практичного застосування концепції нової громадської дипломатії в Україні з метою забезпечення неухильності демократичного курсу держави.

Основна мета дисертаційного дослідження полягає саме у визначенні місця та ролі громадської дипломатії у процесі демократизації політичної системи України. Відповідно до цього чітко визначено завдання, які конкретизують шлях досягнення поставленої мети та визначають логіку структури роботи. Об'єктом дослідження є процес демократизації політичної системи України. Предметом – принципи, засоби та форми впливу громадської дипломатії на демократизацію політичної системи України (с.5-6).

Спираючись на широку теоретико-методологічну базу, виходячи, передусім, з позицій неінституціоналізму та транзитологічного підходу (с.7, 72), здобувачці вдалось сформулювати низку теоретично послідовних та емпірично адекватних положень та висновків, які характеризуються науковою новизною. Зокрема:

- на основі термінологічного розмежування понять «громадська дипломатія», «громадянська дипломатія» та «народна дипломатія», а також систематизації основних зарубіжних та вітчизняних підходів до трактування громадської дипломатії дисертанткою запропоноване авторське визначення цієї категорії: різнопланова діяльність суб'єктів міжнародних відносин (держав, міжнародних урядових організацій, впливових неурядових структур) з метою реалізації національного інтересу держави чи пріоритетного інтересу іншого міжнародного актора (включаючи й поширення демократії), яка не спрямована безпосередньо на інших аналогічних суб'єктів, а передбачає вплив і взаємодію з різними зовнішніми цільовими аудиторіями громадськості за межами держави чи організації (с.10, 24, 28, 47, 68, 166);

- обґрунтовано авторську позицію, згідно з якою українське словосполучення «громадська дипломатія» є найкращим відповідником англійського терміна «public diplomacy», оскільки демонструє нерозривний зв'язок цього явища зі сферою зв'язків з громадськістю та дає змогу розвивати вітчизняні дослідження у руслі західних наукових підходів і актуальних тенденцій до зближення громадської та громадянської дипломатії в контексті формування нової громадської дипломатії (с.10-11, 25-28, 68, 166). Дисертантка виділяє такі ознаки нової громадянської дипломатії, які відрізняють її від традиційної громадської дипломатії та демонструють тісний зв'язок із засадами демократії: руйнування ієрархій та утвердження горизонтальних зв'язків між учасниками на основі довіри і репутації; орієнтація на спільні інтереси та цінності на противагу просуванню інтересів одного актора; існування у середовищі здорової конкуренції державних і недержавних акторів; багатостороння комунікація у складній мережі зв'язків, яка дозволяє виявити та вирахувати позицію кожного (с.151-152, 156-157, 163, 173);

- визначено механізми впливу громадської дипломатії на демократизацію політичної системи держави (розвиток ефективних і життєздатних організацій громадянського суспільства, утвердження у суспільстві демократичних норм, розвиток довгострокових і короткострокових політичних процесів у визначеному напрямі, розширення зв'язків між громадою і владою), кожному з яких відповідає певний інструмент громадської дипломатії (освітні програми обміну, навчальні програми на місцях, стимулювання бажаної поведінки, використання потенціалу ЗМІ, започаткування та підтримка спільної діяльності тощо) (с.9, 81-82, 89, 103, 169). У цьому контексті здобувачкою доведено можливість громадської дипломатії демократичних держав сприяти формуванню громадянської політичної культури за кордоном (с.9, 93, 95, 104, 170);

- виокремлено низку недоліків західних стратегій поширення демократії, у тім числі й в Україні, пов'язаних, зокрема, з вузькою спрямованістю заходів, акцентом на засобах контролю та стимулювання, недостатньою увагою до національних особливостей, ігноруванням ворожих ініціатив недемократичних режимів (с.11, 111, 113-115, 119, 122, 170). Відтак дисертанткою сформульовано пропозиції щодо

вдосконалення громадської дипломатії суб'єктів світової політики в умовах сучасних викликів та загроз із метою підтримки демократичних трансформацій в Україні, які, зокрема, охоплюють: побудову широкої мережі різнорівневих зв'язків між громадянами і неурядовими структурами України та демократичних держав; донесення до широкої цільової аудиторії інформації про переваги демократії та шляхи доручення до процесу її становлення; відмову іноземних партнерів від специфічної риторики зверхнього та повчального ставлення, а також відчуження України від Європи; вивчення й урахування специфіки місцевої культури, історії та інших національних особливостей; адекватне реагування на антидемократичну пропаганду та маніпуляції (с.9-10, 113, 117, 122, 126, 132, 160, 171);

- обґрунтовано тезу, що в Україні сьогодні відсутня загальна стратегія громадської дипломатії, а існуючі ініціативи у цій сфері є фрагментарними і далеко не завжди реалізуються у повному обсязі. Тож, здобувачкою наголошено на доцільності вироблення загальної стратегії вітчизняної громадської демократії навколо ідеї та цінностей демократії, що, зокрема, сприятиме укріпленню м'якої сили України у регіоні та демократизації її політичної системи. Окрім цього, надано пропозиції щодо практичного застосування концепції нової громадської дипломатії в Україні з метою забезпечення неухильності демократичного курсу держави (с.4, 10, 133, 136, 138, 145, 159-160, 162-164, 172-173).

Структура дисертації Сухорольської І.Ю. повністю відповідає логіці дослідження, сформульованій меті та завданням. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, семи підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Обсяг основної частини роботи складає 152 сторінки. Список використаних джерел налічує 274 позиції, з них – 182 англомовні.

У вступі чітко та адекватно сформульовано актуальність дослідження, визначено його об'єкт, предмет, мету та завдання, обґрунтовано теоретико-методологічну основу дисертації, її теоретичне та практичне значення, а також представлено основні пункти наукової новизни (с.4-13).

У першому розділі роботи авторкою здійснено кваліфіковану систематизацію та компетентний аналіз основних наукових публікацій, які стосуються вивчення

громадської дипломатії як чинника демократизації політичної системи, а також особливостей її впливу на демократичні перетворення в Україні. На цій підставі констатовано, що попри висвітлення згаданих питань у різноманітних наукових публікаціях багатоаспектні взаємозв'язки громадської дипломатії і процесу демократизації загалом, та у пострадянських країнах зокрема, залишаються малодослідженими, що, власне, й зумовлює необхідність комплексного і системного вивчення принципів, засобів та форм впливу громадської дипломатії на демократизацію політичної системи, у тім числі й України (с.21-22, 166).

У другому розділі здобувачкою визначено основні теоретико-методологічні засади дослідження громадської дипломатії. Зокрема, розкрито зміст поняття «громадська дипломатія», визначено основні засади та цілі такої діяльності, її суб'єкти, а також досліджено розвиток політологічної концепції громадської дипломатії. Констатовано ідентичність понять «публічна дипломатія» та «громадська дипломатія», а також обґрунтовано доцільність використання терміна «громадська дипломатія», зважаючи на особливості перекладу англійського слова «public» (с.10, 25-28, 68, 166). Зроблено висновок про те, що майже кожна зовнішньополітична ініціатива може підкріплюватись заходами громадської дипломатії, а тому завдання останньої безпосередньо залежать від національного інтересу держави чи пріоритетного інтересу міжнародної організації (с.53, 57, 60, 68). У контексті демократизації дисертантка відзначає такі цільові аудиторії громадської дипломатії: інститути громадянського суспільства, політичні, бізнесові, культурні, інтелектуальні еліти, учні, студенти та молодь, неформальні лідери та активісти, а також широкі верстви населення (с.64-67).

Третій розділ дає змогу скласти цілісне уявлення про взаємозв'язки громадської дипломатії та процесу демократизації у перехідних країнах. Зокрема, здобувачкою охарактеризовано внутрішні та зовнішні чинники, які впливають на демократичні перетворення у державі, розглянуто засади та зміст діяльності суб'єктів світової політики у сфері поширення демократії за кордоном, визначено роль, можливості і переваги громадської демократії як засобу утвердження демократії. Цікавим є висновок дисертантки про те, що просування демократії у

світі необхідне Заходу як для утримання власних лідерських позицій, так і для досягнення конкретних прагматичних цілей, на зразок розвитку економіки та гарантування безпеки у світі (с.74-76, 80, 86, 103). Крім того, І.Ю. Сухорольською обґрунтовано тезу про можливості впливу громадської дипломатії на культурно-ідеологічну підсистему політичної системи держави з метою формування громадянської політичної культури (с.9, 91, 93, 97, 101, 170).

У четвертому розділі дисертанткою детально проаналізовано особливості використання потенціалу громадської дипломатії зі сторони як України, так і закордонних акторів з метою сприяння становленню у нашій державі консолідованої демократії. Здобувачка наголошує, що громадська дипломатія з метою демократизації, яку реалізують демократичні іноземні суб'єкти, не повинна бути фрагментарною та зосереджуватись лише на окремих сферах чи організаціях із певними характеристиками, або культурно незалежною, нав'язуючи лише західний спосіб бачення проблем та шляхи їхнього вирішення, а також не має залежати від конкретних політичних подій та кон'юнктури (с.112, 114, 116, 132). Крім цього, авторкою констатовано, що за роки незалежності Україна не спромоглась створити цілісну концепцію впливу і спілкування з іноземними аудиторіями, так само як і систему спеціально створених для цього структур (с.133). Відтак І.Ю. Сухорольська підкреслює, що розвиток української громадської дипломатії повинен супроводжуватись формуванням цілісної концепції власної ідентичності, ґрунтуватись на основі прогресивних і привабливих ідеалів та цінностей, зосереджуватись на розробці актуальних для світової спільноти тем, урахувуючи необхідність глобального, а не замкнутого на собі погляду (с.138, 145, 162). За її твердженням, сьогодні для України видається привабливим та перспективним розвиток нової громадської дипломатії, зважаючи на її відкритість, демократичність, значно менші затрати у зіставленні з традиційними інструментами громадської дипломатії, можливості щодо залучення і використання ресурсів суспільства для реалізації національних інтересів (с.146, 158-159, 163, 173).

Основні результати дисертаційного дослідження представлені у висновках. Вони відповідають сформульованій меті та завданням, є повними, обґрунтованими, логічно послідовними та мають високий науково-теоретичний рівень (с.166-173).

Щодо теоретичного та практичного значення дослідження, то воно не викликає жодних сумнівів, оскільки отримані результати можуть бути використанні як у практичному (наприклад, для вдосконалення діяльності органів державної влади та інститутів громадянського суспільства України, насамперед у процесі впровадження широкомасштабних демократичних реформ, розробки загальної стратегії громадської дипломатії та реалізації конкретних заходів у сфері міжнародного співробітництва з метою демократизації, протидії ворожим ініціативам в умовах інформаційного протиборства), так і у теоретичному плані (зокрема, для подальших досліджень особливостей демократизації пострадянських країн та шляхів розбудови системи громадської дипломатії України, а також для підготовки підручників, посібників, методичних рекомендацій, розробки нормативних та спеціальних курсів у вищих навчальних закладах, наприклад, «Основи демократії», «Зовнішня політика України», «Зв'язки з громадськістю»).

Основні положення дисертації відображено у 7 статтях, 5 з яких опубліковано у вітчизняних фахових виданнях, а 2 – у іноземних виданнях політологічної тематики. До беззаперечних позитивів дослідження треба віднести й те, що його результати було апробовано на міжнародних, всеукраїнській та регіональних конференціях, а також обговорено на засіданнях кафедри політології та міжнародних відносин Національного університету «Львівська політехніка».

Детальний аналіз автореферату дисертації дає змогу стверджувати, що його зміст відповідає основним положенням роботи, повністю відображає логіку дослідження, його основні результати та пункти наукової новизни. Автореферат оформлений відповідно до всіх вимог державного стандарту.

Ознайомлення з авторефератом та дисертацією І.Ю. Сухорольської «Громадська дипломатія як чинник демократизації політичної системи України» дає усі підстави стверджувати, що ця робота є цілісним, оригінальним та завершеним дослідженням, авторка якого порушила цікаву та актуальну для політології тему, а

також продемонструвала високий рівень володіння категоріальним апаратом політичної науки. Основні наукові положення дисертаційного дослідження є логічними, послідовними, обґрунтованими та знайшли своє відображення у наукових публікаціях здобувачки. Дисертація оформлена згідно з усіма необхідними вимогами.

Водночас, необхідно звернути увагу й на певні недоліки, яких не позбавлена робота Сухорольської І.Ю.:

- в якості методологічної основи дослідження дисертантка називає, зокрема, неоінституціональний підхід (с.7). Однак, авторкою, на наш погляд, було недостатньо чітко визначено його методологічні принципи, а також їхню евристичну цінність для дослідження впливу громадської дипломатії на демократизацію політичної системи України. Так, важливо було б з'ясувати, яку роль відіграють у цих процесах неформальні інститути. Усе це, безсумнівно, лише б посилювало методологічну стрункність роботи;

- на с. 8 здобувачка стверджує, що нею були сформульовані наукові гіпотези дослідження. Проте, детальне ознайомлення з роботою дало змогу переконатись, що у ній відсутні чітко окреслені гіпотези, так само як і нема їхнього підтвердження чи спростування у висновках;

- досліджуючи особливості формування нової громадської дипломатії в контексті стрімкого розвитку інформаційно-комунікативних технологій (с.147), авторка залишила поза увагою проблему переосмислення традиційних, класичних концептів революції (як однієї з форм переходу до демократії) на тлі виникнення такого феномену, як «Facebook-революція» або «Twitter-революція». На наш погляд, у разі звернення дисертантки до цієї проблеми дослідження неодмінно додало б як у теоретичному, так і у політико-практичному плані;

- аналізуючи особливості розвитку громадської дипломатії України, здобувачка лише побічно згадує про новостворене Міністерство інформаційної політики (с.135). Однак, з огляду на контроверсійність цієї ініціативи та той широкий негативний резонанс, який викликало створення Міністерства як всередині України, так і на Заході, авторці варто було б більш детально зупинитись на цьому

питанні та дати власну оцінку щодо демократичності та доцільності існування такої структури;

- у деяких частинах роботи (наприклад, с.89-90, 122, 145, 156) публіцистичний стиль викладу матеріалу превалює над науковим.

Однак, висловлені зауваження жодною мірою не применшують наукової значущості дисертаційного дослідження, обґрунтованості та новизни його результатів, а лише вказують на можливі напрями вдосконалення подальшої дослідницької роботи дисертантки.

Відтак вважаємо, що дисертація Сухорольської Ірини Юріївни «Громадська дипломатія як чинник демократизації політичної системи України» є оригінальним, самостійним та завершеним дослідженням, яке відповідає всім вимогам державного стандарту до кандидатських дисертацій, зокрема, п. 9, 11, 12 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року, та паспорту обраної спеціальності (23.00.02 – політичні інститути та процеси), а його авторка заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси.

Кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри
теорії та історії політичної науки
Львівського національного університету
імені Івана Франка

Шипунов Г.В.

Підпис Шипунова Г.В. підтверджую
Вчений секретар

доц. Грабовецька О.С.